Δημήτρης Γρηγορόπουλος
Η κρίση του πολιτικού συστήματος

Η κρίση της πολιτικής έχει αναδειχθεί σ' ένα απ' τα προσφιλέστερα θέματα αναφοράς, και μάλιστα, όχι μόνο, σύτε τόσο απ' τους αντιπάλους του συστήματος, αλλά απ' τους υποστηρικτές του. Ένα ευρύ φάσμα αντιδράσεων διαμορφώνεται, από τις κραυγές αγωνίας και περιφρούρησης των «δημοκρατικών θεσμών» που κινδυνεύουν, ως την απερίφραστη καταδίκη και το ανάθεμα κατά των φαινομένων πολιτικής παθολογίας από αστούς δημοσιολόγους και πολιτικούς, όπως ο κ. Ανδριανόπουλος, που μετά «βδελυγμίας» εκφράζει την απογοήτευσή του για το δημόσιο βίο.

Τα συμπτώματα μιας τέτοιας κρίσης είναι αδιαμφισβήτητα και κραυγαλέα και οδηγούνται σ' επικίνδυνη για το σύστημα ένταση, όπως:

- Το ρεύμα των λευκών και της αποχής στις εκλογές, που φτάνει σε κρίσιμα όρια.

- Η δημοτικότητα των κυβερνήσεων, που κερδίζουν τις εκλογές με ψηλά ποσοστά και που, όπως δείχνουν οι δημοσκοπήσεις, φθείρονται, εξανεμίζονται σε λίγους μήνες.

- Η σκανδαλολογία, η αμοιβαιότητα παραπομπής των πολιτικών ηγητόρων στα δικαστήρια, δείχνει να παγιώνεται στο πολιτικό σύστημα.

- Φαινόμενα ανταρχισμού, προσωποκρατίας, συνωμοτικών κινήσεων, αντιδημοκρατικότητας και εκφυλισμού στο εσωτερικό των κυρίαρχων κομμάτων είναι προσφιλές θέμα αναφοράς και της καθημερινής ζωής.

- Προβλήματα, που η λύση τους δεν προϋποθέτει βέβαια κοινωνική επανάσταση ή έστω ριζικές τομές - ρήγματα στο σύστημα, διαιωνίζονται και διογκώνονται· το νέφος μένει σταθερό στο ωσπερεί άστυ, τα ρέματα μπαζώνονται, το πελατειακό σύστημα αποδεικνύεται Λερναία Ύδρα, που καταβροχθίζει τις όποιες άτολμες προσπάθειες εκσυγχρονιστικού ορθολογισμού.

- Και το πιο ανησυχητικό για τους εκπροσώπους και υποστηρικτές του συστήματος, η νέα γενιά δεν απογοητεύεται απλώς, όπως οι παλιότερες, από την πολιτική, αλλά αδιαφορεί, την αγνοεί, την αντιμετωπίζει αφ' υψηλού· συδετεροποίηση της φύσει «επαναστατικής» νεολαίας, που αποτελεί επιθυμία και επιδίωξη των ιδεολογικών μηχανισμών του συστήματος, αλλά και που υπερβαίνει τα ανεκτά γι' αυτό όρια ασφαλείας.

Ο κατάλογος της συμπτωματολογίας είναι μακρύς, και χρήσιμος, ασφαλώς, για τη χειροπιαστή απόδειση των

ναρκισσιστικών αντιλήψεων ότι «η ιστορία τελείωσε» και ότι, συνεπώς, η μοίρα της ανθρωπότητας ταυτίζεται με το παράλογο και το απάνθρωπο του καπιταλισμού· δυστυχώς, όμως, η πασιφανής γεροντική ασθένεια του συστήματος δεν οδηγεί με φυσική αναγκαιότητα στο θάνατό του, όπως βαυκαλίζονται δογματικές και μηχανιστικές αντιλήψεις. Άρα, πρώτιστο χρέος όσων ρομαντικών οραματίζονται τον αντίποδα αυτής της κοινωνίας, το σοσιαλισμό, είναι να μη μένουν στις αναγκαίες εμπειρικές διαπιστώσεις, αλλά ν' ανιχνεύουν τα αίτια, τα πρώτα και τα βαθύτερα, της πολύπλευρης κρίσης και να προτείνουν μια επιστημονικά θεμελιωμένη σοσιαλιστική κοινωνία.

Ας επιχειρήσουμε λοιπόν, όσο επιτρέπουν τα όρια και η υφή του σημειώματος, μια διείσδυση στα αίτια της πολιτικής κρίσης του συστήματος. Κατ' αρχήν, μιλώντας για κρίση, πρέπει να οριοθετήσουμε τις δύο διαμετρικά αντίθετες μορφές της.

Αν ως κρίση οριστεί η διατάραξη της *ομαλής* λειτουργίας ενός φαινομένου ή , διαλεκτικά ειπωμένο, η όξυνση των αντιθέσεων σε μια εξελικτική φάση του, τότε έχουμε:

α) Την κρίση-λύση αντιθέσεων, που οδηγεί σ' ανώτερες μορφές ύπαρξης· για παράδειγμα, η κρίση της φεουδαρχίας λύθηκε με τη μετάβαση στην ανώτερη αστική κοινωνία.

β) Την κρίση που οδηγεί στην καταστροφή, όπως, για παράδειγμα, η λύση αντιθέσεων με πυρηνικό πόλεμο ή η οπισθοδρόμηση του «υπαρκτού σοσιαλισμού» στον αρσακτικό μαφιόζικο καπιταλισμό· ή την κρίση που μπορεί να παρατείνεται και να διαβρώνει το σύστημα με διάδοχες επιδιορθώσεις και οξύνσεις, που συνισταμένη τους, σε τελευταία ανάλυση, είναι η επιδείνωση.

Με την επιφύλαξη πιθανής σχηματοποίησης, νομίζω ότι η κρίση του πολιτικού συστήματος του καπιταλισμού πρέπει ν' αναχθεί σ' αυτή την παρατεινόμενη ή διαρθρωτική, κατ' άλλους, κρίση. Σ' *ένα πρώτο επίπεδο*, η κρίση της πολιτικής καθορίζεται από χρονίζοντα προβλήματα της οικονομικής βάσης: πτώση του μέσου ποσοστού κέρδους, συνύφανση στον καπιταλισμό της πιο προωθημένης τεχνολογίας με τη διογκούμενη ανεργία, κυριαρχία της χυδαίας κερδοσκοπικής τάσης του καπιταλισμού, άνδρωση του πολυεθνικού κεφαλαίου, που συνεργάζεται, αλλά και αντιπαρατίθεται, με το εθνικό κεφάλαιο. Αυτά τα φαινόμενα δυσχεραίνουν ιδιαίτερα το ρόλο του αστικού κράτους και του πολιτικού συστήματος γενικότερα, στην αναπαραγωγή του καπιταλισμού· οι αντιθέσεις παίρνουν, σιωνεί, τη μορφή παραδόξου που πρέπει να λυθεί: να δοθεί, δηλαδή, απόλυτη προτεραιότητα στο δυναμικό και αναπτυσσόμενο τμήμα του κεφαλαίου, αλλά και να εξασφαλισθεί κάποια προστασία, άρα και συμμαχία, με την καθυστερημένη μερίδα του, αλλά και με αναχρονιστικά μεσαία στρώματα. Η ελληνική εμπειρία, με τις προβληματικές επιχειρήσεις διάφορων γενεών και οι αποτυχημένες ρυθμίσεις, είναι εύγλωττη απόδειξη, όπως και η εντεινόμενη καταστροφή μεσαίων στρωμάτων –με γενναία μάλιστα συμβολή του «μικροαστικού» ΠΑΣΟΚ– αλλά και η ενίσχυση ή δημιουργία νέων παρασιτικών, με δάνεια και επιχορηγήσεις που ζουν σκανδάλων. Ακόμη, πώς να συμβιβα-

στούν η ανάγκη για μέγιστη δυνατή κερδοφορία του μεγάλου κεφαλαίου και με πολιτικούς όρους, φοροαπαλλαγές και φοροκλοπές, σχεδόν δωρεάν δάνεια, συρρίκνωση της τιμής της εργατικής δύναμης, απ' τη μια, και η ανάγκη για στοιχειώδες βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων, ώστε ν' αποφορτίζεται ανώδυνα η αντίδρασή τους;

Κι ένα ακόμη καθοριστικό φαινόμενο των ημερών: το έθνος-κράτος πρέπει να λύσει το Γόρδιο Δεσμό των εθνικών και διεθνών δομών· απ' τη μια, πρέπει να διευθύνει την εθνική οικονομία, να διευθετήσει τις αντιφάσεις της, να υπερασπίσει τα εθνικά συμφέροντα· αυτή όμως η πολιτική –sine qua non– πρέπει να συνυπάρξει με τη διεθνοποίηση της οικονομίας, της πολιτικής, της ιδεολογίας, που περιορίζει τη δυνατότητα ρύθμισης σε εθνικό επίπεδο, πράγμα που ισχύει και για τις ισχυρές χώρες και –πολύ περισσότερο και με χειρότερες συνέπειες– για χώρες, όπως η δική μας.

Τέλος, η κλιμακούμενη άμεση παρέμβαση του κεφαλαίου στην πολιτική και στις λειτουργίες του κράτους –αίτιο, αλλά και αποτέλεσμα της κρίσης– εντείνει το πρόβλημα, καθώς μειώνει και διασύρει το ρόλο του αστικού κράτους ως γενικού καπιταλιστή· η προνομιακή μεταχείριση μερίδων κεφαλαίου εις βάρος άλλων είναι απροκάλυπτη, η σχετική αυτονομία περιορίζεται, η δυνατότητα συγκάλυψης του ταξικού του χαρακτήρα αποδυναμώνεται.

Αλλά, πέρα απ' αυτό το πρώτο επίπεδο προσέγγισης (σχέση οικονομίας-πολιτικής), πρέπει να εξετάσουμε το φαινόμενο και σ' ένα δεύτερο επίπεδο, στο επίπεδο της πολιτικής καθαυτής, στη σχετική της αυτονομία απ' την οικονομική βάση. Ένα παράδειγμα: η εντεινόμενη κρίση στους κόλπους του ΠΑΣΟΚ οφείλεται, εκτός των άλλων, και στο χαρακτήρα και την ψυχολογία του κ. Παπανδρέου· αυτή η αιτία δεν απορρέει αναπόδραστα απ' τους οικονομικούς νόμους· ως προς αυτούς είναι τυχαία, θα μπορούσε κάλλιστα να μην υπάρχει, αν ο χαρακτήρας του κ. Παπανδρέου (πρόχειρα πιθανό) ήταν διαφορετικός.

Στο επίπεδο αυτό παρατηρεί κανείς φαινόμενα, που στα πλαίσια ενός αστικού εκσυγχρονισμού και ορθολογισμού (όσον μπορεί να υπάρξει στο σύστημα) θα μπορούσαν να αμβλυνθούν:

-Το πελατειακό σύστημα, που οδηγεί στη νοσηρή διόγκωση του κρατικού μηχανισμού, όχι μόνο δεν περιορίζεται, αλλά εντείνεται, προκαλώντας κομματικές και ενδοκομματικές τριβές· βέβαια, η ανεργία είναι η δομική αιτία, αλλά και στις προηγμένες καπιταλιστικές χώρες η ανεργία καλπάζει, όμως η στελέχωση του κρατικού μηχανισμού έχει σε σημαντικό βαθμό αποφορτίσει· στην Ελλάδα το πελατειακό σύστημα (όχι μόνο με προσλήψεις, αλλά και με παντοειδείς «χάρες») ουσιαστικά παραμένει αναλλοίωτο από συνθήκες του ελληνικού κράτους.

- Το κομματικό σύστημα νοσεί· τα αστικά κόμματα δεν έχουν βρει τη χρυσή τομή μεταξύ του σχετικά αυτοτελούς κομματικού συμφέροντος και της ταξικής λειτουργίας τους· συχνά, η δεύτερη υπονομεύεται προς χάρη του πρώτου· το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, για παράδειγμα, σπιλαιεύει την ταξικά αναγκαία πολιτική της λιτότητας του κυβερνώντος κόμματος, για ν'

ασκήσει στη συνέχεια ως κυβέρνηση την ίδια πολιτική και να την καταπρώσει η νέα αντιπολίτευση κ.ο.κ.

Στις εσωτερικές διαδικασίες των κομμάτων του συστήματος, η απουσία δημοκρατίας ναρκοθετεί τη λειτουργία, την ίδια τους την ύπαρξη (φατριασμοί, διασπάσεις –έχουν βέβαια και άλλες αιτίες), αλλά και το σύστημα ως σύνολο (περίπτωση ουσιαστικής ακυβερνησίας της χώρας σήμερα απ' το ΠΑΣΟΚ με προεξάρχουσα τη δελφινομαχία).

Αλλά στην κρίση του κομματικού και πολιτικού συστήματος συμβάλλει και η ουσιαστική απόσυρση της Αριστεράς ως *αξιόμαχου πολιτικού αντιπάλου, άρα και φορέα, που συσπείρωνε και ενσωμάτωνε μάζες στο σύστημα.* Λοθέντος μάλιστα ότι και η παραδοσιακή σοσιαλδημοκρατία έχει χάσει το «αριστερό» της χρώμα, στο σύστημα αναζητούνται φορείς και ιδεολογικά πλαίσια που θα στεγάσουν μια «νέα αριστερά» αναγκαία για το σύστημα.

Στο καθαυτό επίπεδο της πολιτικής κρίσης, πολλά σοβαρά προβλήματα μπορείς να διαπιστώσεις. Θ' αναφερθούμε σε δύο με βαρυσήμαντη αξία· στην έκπτωση, πρώτα, του αστικού κοινοβουλίου, που στην αστική ιδεολογία και τη θεσμολαγνεία είναι το κέντρο της εξουσίας και η έκφραση της λαϊκής βούλησης· οι εξουσίες του, λοιπόν, ακόμη και οι νομοθετικές, απορροφούνται από μια όλο και πιο συγκεντρωτική και πλεστή εκτελεστική εξουσία, οι βουλευτές έχουν απωλέσει την όποια ανεξαρτησία απ' το κόμμα ως «πατέρες του έθνους», ενώ και με την απουσία τους απ' το κοινοβούλιο και την άσμενη αποδοχή κάποιων προνομίων ευτελίζουν παραπέρα τον θεσμό.

Και η δικαιοσύνη, τέλος, το αγλάισμα της αστικής δημοκρατίας, ο ακρογωνιαίος λίθος της θεωρίας των ανεξάρτητων τριών εξουσιών, έχει σφιχτά, μέχρι θανάτου του όποιου προσχήματος ανεξαρτησίας, εναγκαλιστεί με την εκτελεστική εξουσία, που φτάνει στο σημείο να της αναθέτει την ποινικοποίηση της πολιτικής ζωής (παρασπονδές αντιπάλων πρωθυπουργών, τρομονόμος της Ν. Δημοκρατίας κ.ά.).

Τέλος, πρέπει να σταθεί κανείς στη διαρκώς διογκούμενη εξουσία των ΜΜΕ, με την πολυδιάσπαστη υφή και λειτουργία τους, που διεισδύει άμεσα πια στην εξουσία, στη νομή, διανομή και άσκησή της, φθείροντας, για δικούς τους ιδιοτελείς σκοπούς, την αξιοπιστία της πολιτικής, διαβρώνοντας τις συνειδήσεις με τα πνευματοκτόνα προϊόντα, καλλιεργώντας ένα χυδαίο ατομισμό.

Κανείς, ουσιαστικά, δεν αμφισβητεί την κρίση του συστήματος στο πολιτικό, αλλά και σ' όλα τα επίπεδά του· είναι αυτονόητη για την Αριστερά η σημασία και παραδοχή και εκ των ένδον της κρίσης· μάλιστα αξίζει να κάνουμε μια ακόμη παρατήρηση: η κρίση τα τελευταία χρόνια οξύνεται, παρά την υπολειτουργία και υποχώρηση της δράσης του υποκειμενικού παράγοντα, του κοινωνικού και πολιτικού κινήματος, από αυθόρμητες αιτίες και πηγές του συστήματος. Αυτή η διαπίστωση αναρριπίζει την αισιοδοξία, αλλά υπαγορεύει και το χρέος του ριζοσπαστικού κόσμου: ο αντίπαλος του συστήματος πρέπει, επιτέλους, να φανεί και επιτέλους, να διαβεί...